

Eduards Bīriņš

bij. Latvijas Republikas ģenerālkonsuls Londonā

MANAS ATMIŅAS

(*Nobeigums. Sākumu sk. žurnāla 2006. g. 3. nr., 2007. g. 2. nr., 2008. g. 2., 4. nr., 2009. g. 2. nr., 2010. g. 1.–3. nr., 2011. g. 1., 4. nr., 2012. g. 2. nr.*)

CETURTĀ DAĻA

1908. g.–1909. g.

XI

Kad atgriezos Londonā, mani draugi Dr. Soskis un Raits jau bija noorganizējuši jaunu cīņu par Krievijas lietām. Viņi bija ieinteresējuši dažus Anglijas parlamenta locekļus un nodibinājuši “The Russian Committee in the House of Commons” (Krievu komiteja parlamentā). Komiteja sastāvēja no 42 parlamenta deputātiem, un tai bija liels iespaids angļu sabiedrībā. Komiteja izdeva ziņojumus “Bulletin issued by the Russian Committee in the House of Commons. Information as to the State of Russia” (Informācija par stāvokli Krievijā). Šo biļetenu plaši izplatīja starp visiem parlamenta locekļiem, piesūtīja preseī, klubiem un sabiedriskām organizācijām. Biļetenos sniedza ziņas par notikumiem Krievijā, par politisko slepkavībām un nāves sodiem.

Biļetenā nr. 5 1908. gada 14. oktobrī nodrukāja visā pilnībā otrās Valsts domes interpelāciju par spīdzināšanām Baltijā. To izdalīja visiem Anglijas parlamenta locekļiem. Mēs necerējām uz intervenciju, jo zinājām, ka tāda ir neiespējama, bet mēs sagatavojām Krievijas patvaldībai nelabvēlīgu “public opinion” (tautas noskaņojumu) Anglijā. Tas bija rūgts ābols, kurā patvaldībai bija jāiekož, jo Londona taču aizvien bijusi visas finansiālās pasaules sirds, uz Lielbritāniju gāja galvenokārt Krievijas eksports, šeit arī sanāca kopā visas pasaules diplomātijas gali. Vakareiropas, Āfrikas, Āzijas un Tālo Austrumu jautājumi visi grozījās ap Foreign Office (Ārlietu ministriju) Londonā. Tādēļ arī mēs Londonā koncentrējām savu darbību pret Krievijas patvaldību.

Mūsu tā laika darbs Londonā Krievijas revolūcijas vēsturē paliks kā viena aprakstīta lapa, kuru lai lasa un par kuru lai spriež tie, kas nāks pēc mums.

XII

Jau bija pagājuši seši mēneši no tā laika, kad mani 1908. gada 1. aprīlī pret drošības naudu atsvabināja no Rīgas Centrālcietuma. Četri mēneši no šī laika biju jau nodzīvojis Londonā. Ar saviem biedriem savienībniekiem Centrālcietumā visu šo laiku uzturēju sakarus. Mēs sarakstījāmies gan atklāti, gan pa slepeno pastu. Daudzas no šīm vēstulēm esmu nodevis “1905. gada muzejam” Rīgā, dažas gājušas zudumā un nedaudzas vēl palikušas manās rokās.¹ Augstākā mērā ir interesantas šīs vēstules kā vēsturiski dokumenti par senajiem brīvības cīņas laikiem. Man tur bija mīļi draugi – biedri, važās sakalti politiskie katordznieki – savienībnieki. Es viņus informēju par darbu Londonā, par projektiem sasaukt savienībnieku konferenci, par mēģinājumiem atjaunot tās darbību. Mēs visi vēl bijām sajūsmas un cīņas spara pilni, vienalga, vai mēs atradāmies brīvajā Anglijā vai smacīgajos Krievijas cietumu mūros. Kāds nesalaužams cīņas gars tur valdīja starp cietumniekiem – savienībniekiem, to labi raksturo mana drauga Alfreda Grosmaņa vēstule no 1908. gada 25. augusta no Rīgas Centrālcietuma. Šī vēstule adresēta man uz Londonu. Tā apzīmogota: “Caurskatīta no Rīgas apgabala tiesas prokurora.” Viņš man raksta:

“Būtu jau daudz, ko rakstīt kā par vecām, tā jaunām lietām, bet pats sapratīsi, kāpēc tas še nav iespējams. Kad cilvēks atrodas “nebrīvībā, kur par brīvību nevar runāt”, – pēc Aizbaikāla kara gubernatora pavēles, – tad nevar būt runas par rakstīšanu par to, ko domā. Es ļoti labi stādu priekšā augšējā izteiciena patieso nozīmi, varu viņu saprast visā pilnībā. Bet tomēr ne ikkatru reizi no cilvēka iespējams iztaisīt mālu pikū, no kuras var izformēt, ko “sirds vēlas”. Un tā... Dzīvoju diezgan palabi. Neskatoties uz beztiesīgo, t.i., beztiesības stāvokli, jutos ļoti apmierināts un domāju, ka šādu apmierinājumu nebūs iespējams tiem “kungiem” man atņemt, ievērojot pat to politiku, kura izpaužas “dabiskā atgriešanās”, t.i., kulturālu cilvēku rangū pieradināt pie pirmatnējā cilvēka dzīves stāvokļa. Jo, cik tas neticami arī neizliktos,

neizklausītos, patiesībai jādod sava vieta. Protams, saprast to visu nav tik viegli, ja nezin Krievijas īsto stāvokli, nesaprot iepriekš, ko nozīmē tagad zaudēt brīvību, tapt ievietotam nebrīvībā, sajūst patvaldniecisko jūgu no katra mazākā “činavnieka”, kurš tagad paceļ savu galvu, balsi, parāda savu “es”, liek pielūkot katram savu gribu un varu, kuras savukārt saka: “Neaizdod man dusmas!” Tomēr, neskatoties uz visu to, nevaru nebūt ar Jums tur tālumā, nevaru nepalīdzēt iesāktā pasākumā. Ja dāma, baudīdama no aizliegtā ābola, dezinficējas kā iekšķīgi, tā ārīgi, piekarot visādas lupatas priekš acu apmānīšanas tai sabiedrības daļai, kura uzlikusi viņai šādu morāles izpildīšanu, tikumības pierādīšanu, ja lācis (domāta Krievijas patvaldība. – E. B.) domā tāpat darīt, dezinficējot savu iekšieni, kā ārēji piekarot visādas lupatas, lai būtu iespējams ņemt dalību – lai gan maskētu – starptautiskā “trako jaktī”. Tad kā vienā, tā otrā gadījumā katram cilvēkam tiesības, kam mīļa patiesība, noraut plīvuri, norādot uz patieso lietu būtību, nostādot patiesā gaismā. Cik pirmā gadījumā ir riebīga šāda uzvešanās, tik otrā; cik pirmā gadījumā nosodāma, tik otrā. Un tamdēļ iesākto darbu vajadzīgs turpināt. Mēs ļoti labi saprotam iesākto dezinfekciju, kura jau bez pārtraukuma turpinās vairākus gadus, zināms, ka daudz kas izdezinficēts, ka daudz kas paliks apslēpts uz mūžu, bet, tā kā slimība izplatās joprojām, tad pietiek jau ar to vien priekš zināma mērķa.” (Zem “dezinfekcijas” jāsaprot nākt atklātībā par Krievijas birokrātijas varas darbiem un zem “slimības” – ka politisko spīdzināšanas vēl turpinājās. Caur prokuratūras cenzūru rakstītās vēstulēs politiskie lietoja šādu “puķu valodu”, t.i., runāja caur norunātiem salīdzinājumiem. – E. B.)

Grosmanis turpina:

“Tavu vēstuli, kurā Tu pieprasi par zināmām būšanām, neesmu vēl saņēmis, līdz ar to Tev izskaidrosies, kamdēļ nevaru Tev atsūtīt savas ziņas. Varu tik Tev paziņot, ka daudz jauna, ko Tu nezinātu, nebūs. Saprotams, ir fakti, bet kuri pašu būtību neizslēdz, ne arī papildina, t.i., skats viens un tas pats, tik paši viņi var padarīt skatu drūmāku, pārklājot ar biezu kārtu ar to pašu krāsu, kura jau likta pamatos. Tāpēc, ja Tev būtu vajadzīgs pie citiem vienlīdzīgiem gadījumiem mani, tad varēsi tos dabūt. Kas attiecas uz mani, tad vispārīgos vilcienos jau zināsi un, ja Tev mans numurs vajadzīgs, laid vaļā! Katrā ziņā pie pirmā gadījuma Tavu pieprasījumu izpildīšu.

Nevaru nenopriecāties par visu uzsākto. Lai tas kungs palīdz uzsāktā, grūtā ceļā! – Gaidīšu no Tevis kādas ziņas par ārzemju dzīvi. Vai iet labāki kā Krievijā? Vai vēl joprojām Vācijā valda birģeliskums starp nākotnes un tagadnes kultūras nesējiem? Vai tiešām acis aizlipušas uz mūžīgiem laikiem cilvēkiem, kuri nosaucās par reālistiem?!

Atrodos vēl starp tā sauktiem politiskiem. Kad pārgērbs un novedīs lejā – nezinu, lai gan jau pagājuši divi un pus mēneši. Atrodamies vairāki pazīstami vienā kamerā. Nodibinājām lielisku komūnu no 17 cilvēkiem. Ja ārā tādas komūnas neļauj nodibināt, tad še cietumā – cik uziet. Ja ārā par nepatīkamiem uzskatiem bāž cietumā, tad še tādus uzskatus var propagandēt, cik uziet! Tādās pretrunās nonākusi Krievijas tiešamība.

Apsesdēls jau sen novests lejā un ielikts rotās, iekams apstiprina katorgas spriedumu.

No visiem paziņām viens liels sveiciens,” – tā nobeidza vēstuli Grosmanis.

Manas attiecības ar visiem bija sirsnīgas un labas, un, cik apstākļi atļāva, mēs turējāmies kopā un turpinājām cīņu par Latvijas autonomiju, par Latvijas valsti. Politisko garastāvoklis bija modrs.

Mans otrs tuvākais draugs – biedrs Ernests Runcis-Arnis, kurš bija sarakstījis kādu lugu un interesējās par tās izdošanu, man rakstīja no Rīgas Centrālcietuma slimnīcas:

“Mani ļoti pārsteidza “Staru” iebildums par cenzūras apstākļiem, bet es daudz ko nesaprotu no tā, kas notiek aiz mana cietuma sienām. Pēc visa, kas noticis, Tu sapratīsi, ka par lugas iespiešanas atlikšanu nevar būt ne runas, vismaz es to nevaru pieļaut. Es Tevi lūgtu vismaz šo pakalpojumu izdarīt priekš manis, jo tas priekš manis būtu milzīgs morālisks gandarījums. Vai Tu nevari par to parunāt ar Helsingforsas “Jauno rakstu apgādniecību”? Droši vien viņš to uzņemsies. Gaidīšu no Tevis vismaz šoreiz apmierinošu atbildi. Domāju, ka Tu sarakstīšanos ar mani nepārtrauksi, bet atcerēsies pat tad, kad ņemšu dalību Stolipina korī.”

Lugu, kuru savā vēstulē piemin Arnis, nodevu Dr. Miķelim Valteram, kas pārzināja “Jauno rakstu apgādniecību” Helsingforsā. Valters gan atsaucās par lugas saņemšanu un tās saturu, šo viņa vēstuli vēlāk nodevu Arnim, bet pašas lugas izdošanu nogulēja,

un šī Arņa luga, cik man zināms, tālāk par Valteru nav gājusi un pazudusi bez pēdām.

No Arņa vēstules redzams, cik liela enerģija vēl bija cilvēkos, kā, piemēram, Arnī, ka pēc tam, kad tas bija notiesāts uz desmit gadiem katorgā, viņš vēl interesējās un nodarbojās ar literatūru, ar dzejošanu un mākslu. Tā ir apbrīnojama latviešu inteliģences izturība un spēks.

Pagāja gadi, un manus draugus, važās sakaltus, izsūtīja pa Sibīrijas katorgas cietumiem. Vēl no Jeņisejas Grosmanis man atsūtīja uz Angliju pasta kartiņu, fotogrāfiju, kur bija redzama grupa latviešu – sieviešu un vīriešu, jaunekļu un vecu vīru ar sirmām bārdām uz baržas, kura slidēja pa Jeņisejas upi uz leju uz tālajiem Sibīrijas ziemeļiem.

XIII

Kamēr Latviešu sociāldemokrātu savienības Londonas nodaļas biedri apsprieda un lēma par konferences sasaukšanu un darbības atjaunošanu, tikmēr savienībnieku Traubergu grupa Briselē bija jau konferences sasaukšanas iniciatīvu ņēmusi savās rokās. Šī grupa bija tuva krievu sociālistiem revolucionāriem, jo pēc Alberta Trauberga pāriešanas pie krieviem² arī pārējo viņa ģimenes locekļu simpātijas pārgāja uz turieni. Briseliešu rīcībā bija arī lielāki naudas līdzekļi nekā londoniešiem. 1908. gada novembrī Traubergi aicināja savienībniekus uz konferenci Briselē. Londonieši izvēlēja mani par savu delegātu uz šo konferenci.

Sēdos atkal vilcienā un no Londonas braucu uz Doveru. No turienes kā otrās klases pasažieris uz kuģa braucu uz Ostendi. Briseles stacijā mani sagaidīja skolotājs Riekstiņš³ un aizveda uz "Hotel St. Petersburg". Šeit konferences delegātiem bija rezervētas istabas. Bijām kādi divi trīs latvieši šeit apmetušies.

Jau ilgāku laiku pirms šīs konferences sanākšanas Edvarts Traubergs⁴ veda sarunas ar Krievijas sociālistu revolucionāru partijas pārstāvjiem Briselē un Parīzē par atlikušo savienībnieku pievienošanu šai partijai. Ja tas nebūtu iespējams, tad savienības darbību atjaunot zem Latvijas sociālistu revolucionāru partijas nosaukuma kā krievu partijas nozari. Traubergi pielika visas pūles, lai savu nodomu realizētu, jo bija taču cerības uz stiprās un finansiāli bagātākās krievu partijas pabalstiem.

Uz savienībnieku konferenci Briselē bija ieradušies tikai no tām grupām, no kurām Traubergi bija aicinājuši, bet galvenokārtām atsevišķi biedri, kuri faktiski nekādas grupas nereprezentēja. Konferences kodolu sastādīja Traubergu ģimene: Edvarts Traubergs, viņa civilsievā Emma Vitenbergs un Davids Traubergs, tad skolotājs Riekstiņš no Briseles, Dr. Miķelis Valters un vēl pāris, kuru vārdus vairs neatceros. Es reprezentēju Londonas savienībnieku grupu. Pavisam mēs bijām kādi 9 vai 10 dalībnieki. Jau pašā sākumā izrādījās, ka Traubergi savos aprēķinos bija maldījušies. Konferences dalībnieku vairākuma, kaut arī neliela, noskaņojums bija tāds, ka drīzāk mēs būtu gatavi atjaunot savienības darbību zem latviešu nacionālsociālistu partijas nosaukuma nekā pieslieties pie mums, latviešiem, svešās krievu partijas jeb pieņemt viņu idejas. Nenoliedzami liels iespaids šeit bija mūsu vecajam cīnītājam par Latvijas valsts nodibināšanu Dr. Miķelim Valteram. Mēs kopīgi stāvējām par vecās savienības atjaunošanu zem agrākā vārda.

Man priekšā 1908. gada "Latviešu sociāldemokrātu savienības darbinieku konferences atzinumi un rīkojumi līdz ar pārskatu par debatēm". Šo nelielo brošūriņu teicami sacerējis Dr. Miķelis Valters, un burtus salicis un iespiedis dzejnieks Pēteris Blaus Cīrihē. Dr. Valteram parastā plašā stilā te atreferēta savienībnieku konferences Briselē 1908. gadā darbība. Kā redzams, šis atreferējums vairāk darīts propagandas un aģitācijas nolūkos nekā dod patieso ainu par to, kādiem nolūkiem šī konference bija sasaukta un ka nebūt tur nebija tādas vienprātības, kā Valters to apgaismo un notuše. Viena lieta bija skaidra šinī konferencē: ja arī izdotos saglabāt savienības izkārtņi, nosaukumu, zem kura tā maskēja savu sociālistu revolucionāru seju, tad šai maskai bija neizbēgami jākrīt, ja reiz tās vadība bija nonākusi krievu sociālistu revolucionāru atkarībā. Man neinteresē šeit šo jautājumu tuvāk iztīrīt, gribu tikai tik daudz sacīt, ka dažus gadus vēlāk Traubergi tomēr panāca savu un vecajai savienībai uzlika jaunu izkārtņi "Latvijas revolucionārā sociālistu partija", un turpināja izdot avīzi "Strādnieks" kā šīs partijas centrālo orgānu. Šo avīzi izdeva Traubergi Briselē 1913. gadā.⁵

Bet atgriezīsimies pie savienībnieku konferences 1908. gada novembrī Briselē, kurā mēs, vecie savienībnieki ar Dr. Miķeli Valteru priekšgalā, pēdējo reizi demonstrējām savas nacionālās idejas zem vecā savienības karoga.

Šķirstot jau pieminēto veco dokumentu par šo konferenci, tanī lasāms:

“Sabraukušie savienības vecākie biedri nāca vispirms pie sekojoša slēdziena:

Organizācija ir caur arestiem un vispārēju reakciju novesta tādā stāvoklī, ka tā ar savu kārtīgo iestāžu palīdzību vien nevar tā turpināt savu darbību, kā to prasa tagadējie apstākļi. Plaši izplatījusies nīkulība un nodevība piespiež tagad uz ārkārtīgiem rīkojumiem, lai nostiprinātu organizāciju pret netīriem elementiem. Izejot no šī uzskata, sabraukušie savienības biedri konstituējās kā savienības darbinieku konference, kas atzīst sevi par kompetentu lemt par visiem jautājumiem, ciktāl tie no organizācijas nekavējot prasa praktisku rīkošanos.”

Attiecībā uz taktikas jautājumiem “konference izsakās par visiem izmēģinātiem cīņas paņēmieniem, kādi tika lietoti līdz revolūcijai un pa revolūcijas laiku”, un tālāk “konference izteicās pret ekonomisko teroru”.

Kopā ar dažiem biedriem nostājāmie stingri pret tā saucamo kaujas organizāciju dibināšanu un terora aktiem vispārīgi, jo nesenie piedzīvojumi vēl mums visiem bija labā atmiņā, pie kāda gala noveda terora fanātiķa Alberta Trauberga organizētā kaujas organizācija Rīgā. Tā izputināja visu savienību, noveda pie karātavām desmitiem krietnu latviešu jaunekļu un simtiem cietumos un katorgā. Un te nu uzdrošinājās Alberta Trauberga brāļi, šie glēvie mutēs varoņi, kuri paši nekad nav piederējuši nevienā kaujas organizācijā, nevienā terora aktā, nedz ekspropriācijā, respektīvi, politiskā laupīšanā nekad nav piedalījušies, kuri, ja daudz, ir bijuši salaupītās naudas kasieri un pārtikuši no tās, konferencē iedrošinājās runāt par politisko un ekonomisko teroru. Lūk, tāda bija krievu sociālistu revolucionāru taktika, un viņiem bija jāaizstāv tā. Mēs to noraidījām, un te radās pirmais asākais konflikts starp mani un Traubergu grupu.

Jau otrā konferences dienā tanī ieradās Traubergu uzaicinātais krievu sociālistu revolucionāru pārstāvis Gardeņins (pazīstamais krievu žurnālists Černovs)⁶ un uzstājās ar plašu referātu. Viņš nāk ar noteiktu priekšlikumu, kā “būtu labi organizēt federācijas, kolektīvus no dažādu tautību organizācijām”. Un, kā viņš domā par šādām “tautību organizācijām”, redzams no tā, ka “gar to būs jānodarbojas sociālistu revolucionāru nākošam kongresam.

Savienības programmā tiek aizstāvēta Latvijas nodibināšana. Krievijā vairāk domā, ka visa Baltija sastāda vienu kopību, kas rīkosies patstāvīgi kā tāda.” Ar citiem vārdiem, ne nacionālo valsts vienību, bet provinciālu Krievijas guberņu vienību saprot krievi. Šāda mūsu nacionālo centienu izpratne mums nav pieņemama, ne arī tas, ko lems un atzīs “nākošais krievu partijas kongress” mūsu nacionālā jautājumā. Šeit sākas mans otrs asākais konflikts ar Traubergu grupu. Neraugoties uz skaistajiem referātiem un vilinošiem solījumiem, nacionālais novirziens konferencē uzvar.

Un Dr. Miķelis Valters savā sacerējumā par šo novirzienu 1908. gada konferencē raksta:

“Kas turpretim attiecas uz savienības idejām, tad tās atrod arvien plašāku atbalstu. Uz laukiem Baltijā ļoti simpatizē savienības agrārājai programmai. Tas pats tiek ziņots no vairākām pusēm par Latvijas autonomijas programmu. Arvien vairāk arī plašas masas izteica vēlēšanos pēc mūsu zemes pašvaldības. Revolūcija šai ziņā darījusi ļoti daudz. Naidis pret pārkrievošanu un pārvācošanu tagad ir stiprāks kā jebkad. Autonomijas jautājums saistīts pie mums visciešākā kārtā ar zemes jautājumu. Pirms revolūcijas latvieši sevi nesajuta kā politisku vienību – nāciju, tas tagad citādi. Un vienīgi kā politiska nācija tā izšķirs savu zemes jautājumu. Savienība pirmā izteica šo patiesību savā programmā un darbībā. Savienības autonomijas jautājums ir atradis piekrišanu arī visā liberālā inteliģencē.”

Un tālāk: “Muižniecība ir naidīga pret latviešiem kā pret tautu. Mūsu verdzības vēsture nav tālu aiz mums, mēs zinām, ko mums sagaidīt no Baltijas muižniecības. Mūsu stāvoklis ir grūts. Maz esam mēs pēc skaita. Lai mūsu liktenis netiktu izšķirts bez mums, lai mūs nenoslīcinātu nedz ģermāņu, nedz slāvu plūdi, par to mums visiem jā rūpējas.”

Tā domāja un lēma nacionāli noskaņotie savienībnieku konferences dalībnieki 1908. gadā. Savienībnieki palika uzticīgi arī latviešu tautas kulturāliem jautājumiem, un par to lasām konferences darbības pārskatā:

“Ja latviešu proletārietis grib attīstīties, tad tam jāattīsta sava personība, bet tas to panāks, attīstīdams savas garīgās īpatnības, savu raksturu. Viņš pieder pie zināma antropoloģiska tipa. Viņa rase izteicās viņa valodā, viņa domāšanas veidā, viņa mākslas

sajūtā. Ja atstāj cilvēkā neattīstītu viņa īpatnējo dabu, tad aiziet bojā viss cilvēks.

Visi spēki jāpieliek, lai attīstītu to, ko mūsu rase var dot visas cilvēces kultūrai. Strādnieku šķira nav atdalāma no kultūras.

Mūsu nacionālās patstāvības prasījums nav galvā izdomāts, tas ir mūsu asinīs.

Nacionālā jautājumā savienība ieņem jaunu, ierosinošu virzienu.

Savienība izteic savā programmā Latvijas kulturālās un politiskās patstāvības ideālu, ar kuru saistās Latvijas plašākās tautas labklājība.”

Tik tuvu pie sirds mums stāvēja latviešu tautas nacionālie jautājumi visplašākā nozīmē. Ja mēs toreiz sevi saucām par “sociāldemokrātiem”, tad vienkārši tāpēc, ka tā bija pirmā latviešu revolucionārā organizācija, kas zem šāda nosaukuma cīņu sāka un aicināja latviešu tautu uz politisku atmodu. Mēs bijām nacionāli pēc formas, bet internacionāli pēc satura.

Savienībnieku konference notika Beļģijas arodbiedrību tautas namā. Pavisam notika desmit sēdes. Tanī piedalījās: Dr. Miķelis Valters (Cīrihe), Henrijs Simsons (Parīze), Eduards Bīriņš (Londona), Andrievs Kalniņš (Londona), Viktors Velde alias Konstantiņš (Londona), Davids Traubergs (Rīga), Edvarts Traubergs, Emma Vitenberga un Jānis Riekstiņš (Brisele) un Jānis Jēriņš (Brisele). Izņemot Londonu un Cīrihi, tanī nebija neviena vēlēta delegāta.

Neraugoties uz visām skaistajām nacionālām deklarācijām un atzinumiem, Traubergu grupa tomēr palika šim pasākumam pie stūres, ar kuriem mums, nacionāli noskaņotiem savienībniekiem, nebija pa ceļam, un mēs abi ar Andrievu Kalniņu no viņiem nošķīrāmies, atteicāmies no mums uzliktiem amatiem un, galīgi norobežojušies no Traubergiem, aizbraucām uz Londonu.

Briseles stacijā vienīgais cilvēks, kas mani bija atnācis pavadīt, bija Dr. Miķelis Valters. Sirsnīgi mēs šķīrāmies. Mēs bijām labu ceļa gabalu kopā gājuši latviešu revolucionārā kustībā, mēs bijām deklarējuši savus nacionālos uzskatus un šķīrāmies – es no savienības, kādu Traubergi to atjaunoja, uz visiem laikiem, bet mans draugs palika pie šiem cilvēkiem, jo viņš vēl cerēja, ka izdosies atdzīvināt veco savienību. Viņš stipri maldījās, tas vairs nekad nenotika un nebija arī vairs vajadzīgs, jo savienības ierosinātā latvju

tautas politiskā atmoda nebija vienai šķirai, vienai mazai grupīnai pa spēkam. Kā maza uguns dzirkstelīte aizdedzina lielu mežu, tā šī politiskā atmoda aptvēra visu latviešu tautu, kura ar ieročiem rokā pati ņēma sev brīvību, pati dibināja savu valsti.

XIV

Kad no Briseles atgriezās Londonā, daudzi savienībnieki gatavojās aizbraukt uz Ameriku, Kanādu un Skotiju, kur bija lielākas izredzes uz lielāku peļņu nekā Londonā. Arī mani draugi Dr. Soskis ar Hagbergu Raitu bija sašaurinājuši savas aktivitātes, jo Ārlietu ministrija bija likusi saprast, ka propaganda pret Krievijas patvaldību ierobežojama, sevišķi no valdībai tuvu stāvošās “The Daily News” aprindu puses.

Mēs savu darbu bijām padarījuši, un tautā radītais iespaids pret varmākām Krievijā palika, to vairs nekādi ierobežojumi nespēja iznīcināt. Krievu lietu komiteja parlamentā turpināja savu darbību.

Bija pienācis laiks arī man paskatīties pēc kādas pastāvīgas nodarbošanās, kur varētu kādu šiliņu nopelnīt, lai varētu eksistēt, jo tie mazie ienākumi, ar kuriem līdz tam pārtiku, sāka izsīkt.

Ar parlamenta locekļa Bovermana⁷ gādību mani uzņēma angļu drukātavas strādnieku trejdūnijā, jo angļu valodu biju jau pietiekoši iemācījies un burtliča amats Anglijā bija labi atmaksāts. Iestājos arī Londonas ārzemnieku burtliču biedrībā. Izstaigāju visas drukātavas Londonā, bet veltīgi. Ar savām biedra kartiņām drīkstēju strādāt tikai tādās, kuras bija atzinušas trejdūnijas tarifus un noteikumus.

Tāds bija mūsu – latviešu politisko emigrantu liktenis, līdz mums laime uzsmaidīja un tikām uz augšu. Bija arī tādi, kuri nogrima izvīrtībā un gāja bojā. Bija arī nevaldāmi raksturi, kuri uzsāka laupīšanas Londonā. Lielu troksni sacēla daži latviešu politiskie emigranti partijnieki, bijuši sociāldemokrāti, kuri aplaupīja Vaitčepelē kādu dārglietu veikalu. Vēlāk iebarikādējās kādā namā Sidnejas ielā, kur starp laupītājiem latviešiem un angļu policiju notika apšaudīšanās. Kāds policists krita no noziedznieku lodes, arī pašus viņus nošāva, bet angļu avīzes slejās nemitējās parādīties raksti par šiem latviešu laupītājiem, par drausmīgo slepkavu “Peter the Painter” (Pēteris Mālderis).⁸

Vai šis laupīšanas un slepkavības bija Krievijas patvaldības aģentu provokācija, kuri izmantoja dažus nenosvērtus un vieglprātīgus bijušos partijas “kaujiniekus – teroristus”, vai izvirtuļu roku darbs, fakts palika tomēr tas, ka angļu “public opinion” (sabiedriskā doma) vairs nebija tik labvēlīga pret Krievijas politiskajiem emigrantiem vispārīgi.

Beidzot man palaimējās dabūt burtliča vietu brāļu Roklifu drukātavā Liverpūlē. Tur man pašķīrās ceļš uz citu – labāku dzīvi ārpus politisko emigrantu kaislībām, ārpus viņu savstarpējām ķildām un ikdienišķām rūpēm par rītdienu. Nekad Liverpūlē nebiju bijis, bet jutu prieku un labsajūtu, braukdams uz šo Anglijas lielākās ostas pilsētu, no kurienes vēlāk risinājās visa mana turpmākā dzīve.

PIEZĪMES

- ¹ Šīs vēstules nav izdevies muzeju krājumos atrast, visticamāk, tās gājušas zudumā.
- ² 1906. gada septembrī Alberts Traubergs pēc Latviešu sociāldemokrātu savienības Rīgas nodaļas sagrāves aizbrauca uz Pēterburgu, kur eseru partijas Ziemeļu apgabala komiteja viņam piedāvāja iesaistīties kaujiniekos. Viņš isā laikā izveidoja jauna tipa efektīvu kaujinieku organizāciju – tā saucamo skrejošo kaujas nodaļu.
- ³ Jānis Riekstiņš (1882–1957) – dzimis Dzērbenes pagastā. Strādājis par skolotāju Auļu pagastskolā. Aktīvs 1905. gada revolūcijas dalībnieks, bēgot no vajāšanām, emigrējis uz Rietumeiropu. Pēc Latvijas valsts nodibināšanas strādājis diplomātiskajā darbā. Otrā pasaules kara beigās devies bēgļu gaitās uz Vāciju. 1948. gadā izceļojis uz Angliju, kur miris.
- ⁴ Eduards (arī Edvarts) Traubergs (1883–1967) – Alberta Trauberga vidējais brālis, 1905. gada revolūcijas dalībnieks, Latviešu sociāldemokrātu savienības biedrs. Pēc savienības sagrāves aizbraucis uz Pēterburgu, vēlāk emigrējis. 1917. gadā atgriezies Latvijā, Rīgas domes deputāts, Tautas padomes biedrs, viens no Latvijas Republikas proklamēšanas dalībniekiem. Vēlāk pievērsies uzņēmējdarbībai. 1941. gadā deportēts uz Tomskas apgabalu, 1956. gadā atgriezies.
- ⁵ Žandarmērijas materiāli liecina, ka Latviešu sociāldemokrātu savienība savu darbu nekad nav pilnībā pārtraukusi, bez tam laiku pa laikam Rīgā un dažās citās pilsētās, kā Liepājā un Daugavpilī, apmetās arī krievu eseru partijas biedri, kas mēģināja izveidot organizāciju. Vēstures literatūrā un arī šajās Biriņa atmiņās paustajam viedoklim par darbības aktivizēšanos 1911. gadā var pilnībā piekrist. Partijas nosaukums tika izmainīts 1913. gadā tās II kongresā, jo vadība uzskatīja, ka apzīmējums

- “Latvijas Revolucionāro sociālistu partija” ir atbilstošāks šīs partijas ideoloģijai. Jaunais nosaukums ļāva arī vairāk norobežoties no Latvijas Sociāldemokrātijas, ar kuru attiecības joprojām bija saspīlētas. Līdzīgais abu partiju nosaukums līdz tam bieži radīja sajukumu. Laikraksta “Strādnieks” izdošanu atjaunoja 1911. gada 20. janvārī, un to iespieda Briselē. Pavisam līdz 1913. gadam iznāca četri numuri (nr. 20–23).
- ⁶ Viktors Mihailovičs Černovs (1873–1952) – Krievijas politisks darbinieks, viens no eseru partijas izveidotājiem, tās CK loceklis. Daudz rakstījis par terorisma jautājumiem. 1920. gadā emigrējis, miris Ņujorkā.
- ⁷ Čārlzs Viljams Bovermans (*Charles William Bowerman*, 1851–1947) – britu politisks darbinieks, trejdūniju pārstāvis. 1906. gadā ievēlēts parlamentā no leiboristu partijas.
- ⁸ Par šo notikumu stāsta nesen iznākusi grāmata: Filips Rufs (2012). *Pa stāvu liesmu debesīs. Nenotveramā latviešu anarhista Pētera Māldera laiks un dzīve*. Rīga: Dienas Grāmata.

Atmiņas publicēšanai sagatavojusi un komentējusi
Līga Lapa